

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร The Patterns of Cultural Tourism of the Elderly in Bangkok

สวีนี วรกุลอมรรัตน์¹ และมนัสลินี บุญมีศรีสง่า²

¹สาขาวิชาการจัดการธุรกิจและภาษาอังกฤษ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

²สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ และ 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 16 คน เป็นเพศหญิง 10 คน เพศชาย 6 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์จากการบันทึกเสียงและถอดข้อมูลเสียงที่ได้ให้อยู่ในรูปแบบของข้อความ ประกอบกับการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์

ผลวิจัยพบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุจะเดินทางโดยรถส่วนตัวกับครอบครัว หากเดินทางคนเดียวหรือรวมกับกลุ่มเพื่อนจะเดินทางโดยการเหมารถตู้ ใช้เวลาการท่องเที่ยวทั้งแบบเต็มวัน แบบไปกลับและการท่องเที่ยวแบบค้างแรมใช้เวลาประมาณ 4-5 วัน มีวัตถุประสงค์หลักในการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ สร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น พระธาตุดอยสุเทพ วัดอุโมงค์ การทำร่มบ่อสร้าง เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง จังหวัดเชียงใหม่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ชิมวิถีชีวิตของคนในสมัยก่อน ดูสินค้าหัตถกรรมมากมาย พระราชินีเวศน์มฤคทายวัน จังหวัดเพชรบุรี เพื่อชมสถาปัตยกรรมแบบไทยประยุกต์ และปราสาทหินวัดพู นครเวียงจันทน์ ประเทศลาว ที่มีซากสถาปัตยกรรมและผ้าไหมคุณภาพดีมากมาย มีงบประมาณในการท่องเที่ยวต่อครั้งประมาณ 5,000-15,000 บาท โดยเงินที่ใช้ในการเดินทางเที่ยวเที่ยวส่วนใหญ่มาจากธุรกิจส่วนตัว เงินเก็บ และเงินจากลูกหลาน ด้านข่าวสารข้อมูลส่วนใหญ่มาจากการถามญาติ คนรู้จัก คนในครอบครัว และสื่ออินเทอร์เน็ตต่าง ๆ ปัญหาที่พบคือปัญหาด้านการจราจรติดขัด หารที่จอดรถยาก ปัญหาด้านความแออัดของผู้คน และปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุ ทางลาด ราวจับบันได ราวจับในห้องน้ำ ป้ายสัญลักษณ์ ห้องน้ำ และศาลาที่นั่งพัก วิลแชร์ เป็นต้น

คำสำคัญ: รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ผู้สูงอายุ, จังหวัดกรุงเทพมหานคร

Abstract

This research is a qualitative research that aims to study the Patterns of Cultural Tourism of the Elderly in Bangkok 1) study the cultural tourism model of the elderly and 2) study the cultural tourism ability of the elderly. The data were collected by in-depth interview with accidental sampling were 19 elderly people who lived in Bangkok Province. Analyze data by analyzing interviews from audio recordings and extracting audio data into text format. Including related to research support analysis.

The results revealed that most of the elderly would go to take part in the ceremony. Mostly, they travel in long holidays and travel with family by private car or their friends from the charity group tour. Period of travel had one day trip for cultural ceremony, about 2-3 days for stay overnight trip and about 4-5 days. The objective of travel is for relaxing, making family relationship and learning different

cultures. Expense were 5000 - 15000 baht each time. Most of the money spent on travel is from personal business, and money from grandchildren. And they asked their family or friends and read a book about tourist attraction for information preparation. The problem is traffic jam, car parking and problems with facilities such as parking for the elderly, ramp, railing, toilet, sign and pavilion.

Keywords: Patterns of Cultural Tourism, Elderly, Bangkok

*ผู้นิพนธ์ประสานงาน Jiraluk96@hotmail.com โทร. 09 2261 2528

1. บทนำ

ประเทศไทยเริ่มก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ตามนิยามขององค์การสหประชาชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 จากการมีโครงสร้างประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น วัยเด็กและวัยแรงงานลดลง โดยขณะนั้นประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป มีจำนวน 4.6 ล้านคน หรือร้อยละ 7.2 ของประชากรรวม ขณะที่ประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือผู้สูงอายุตามนิยามในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 มีจำนวน 6.5 ล้านคน หรือร้อยละ 10.4 ของประชากรรวม ปัจจุบันจำนวนประชากรสูงอายุยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย ปี พ.ศ.2556 แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีประชากรสูงอายุประมาณ 9 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 13.2 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คาดประมาณร้อยละประชากรสูงอายุไทยว่า ในปี พ.ศ. 2558, พ.ศ.2563 และปี พ.ศ.2568 จะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.90, 19.13 และ 22.93 ของประชากรทั้งประเทศตามลำดับ ซึ่งการมีจำนวนประชากรสูงอายุในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ทำให้ประเทศไทยต้องเร่งดำเนินการรองรับในการให้การดูแลประชากรสูงอายุให้มีสุขภาพชีวิตที่ดี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557)

จากข้อมูลของกระทรวงการท่องเที่ยว ระบุว่า ในปี 2558 นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุสร้างรายได้ให้ประเทศไทยรวม 195,891 ล้านบาท หรือ 8.66% ของรายได้จากการท่องเที่ยว มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยปีละ 17.21% สูงกว่าการขยายตัวของนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมดเฉลี่ยต่อปี 10.21% โดยคาดว่าจะในอีก 5 ปีข้างหน้า หรือปี 2564 ประเทศไทยจะมีนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุสูงถึง 6.2 ล้านคน คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีเวลาท่องเที่ยวมากกว่านักท่องเที่ยววัยอื่นๆ เนื่องจากไม่มีภาระด้านการงานและครอบครัว ทั้งยังมีความพร้อมทางการเงินที่สะสมมาจากการทำงาน หรือการได้รับสวัสดิการจากรัฐบาล จึงต้องการพักผ่อน หรือแสวงหากำไรให้ชีวิตด้วยการเดินทางท่องเที่ยว โดยการเดินทางแต่ละครั้งยังมีผู้ติดตามด้วยประมาณ 1-3 คน ประเด็นที่ควรให้ความสำคัญคือ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ควรจะมึนโยบายการกำหนดมาตรการต่างๆ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน ที่นั่งพัก รถเข็น บุคลากรผู้คอยให้ความช่วยเหลือดูแล นวัตกรรม และเทคโนโลยีด้านการท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงผู้สูงอายุให้ได้มาตรฐาน เช่น การพัฒนาแอปพลิเคชันต่างๆ ดังจะสังเกตเห็นได้ว่าปัจจุบันกลุ่มผู้สูงอายุมีการใช้แอปพลิเคชันไลน์เป็นจำนวนมาก การศึกษาและประเมินความต้องการด้านการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพื่อสร้างความพึงพอใจและอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในด้านต่างๆ (ภราเดช พยัฆวิเชียร, 2559)

ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ธุรกิจการท่องเที่ยวไทยไม่ควรมองข้าม โดยเฉพาะในสภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่นำจะให้ความสำคัญ เพราะถือเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่มีกำลังซื้อสูงทั้งในปัจจุบันและอนาคต ไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาในการเดินทาง และยังมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละปี ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจึงควรตระหนักถึงช่องทางเพิ่มโอกาสทางการตลาดของตนจากกลุ่มคนเหล่านี้ แต่การจะทำธุรกิจการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องมีข้อมูลรอบด้านเพื่อช่วยในการตัดสินใจบทความนี้จึงขอนำเสนอข้อมูลทั่วไปและ

ผลงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวควรทราบเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวสูงอายุ เพื่อจะ
สามารถวางแผนการดำเนินงานและจัดบริการทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และดึงดูดให้ผู้สูงอายุตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว
(สมัยศ วัฒนากมล, 2553)

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาถึงรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มผู้สูงอายุ ว่า
ผู้สูงอายุมีความสามารถในการเดินทางท่องเที่ยวระดับไหน ต้องการท่องเที่ยวในรูปแบบใด และปัญหาที่พบเจอในการเดินทาง
ท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยส่งเสริมรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ของกลุ่มผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร มี
วัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษา “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร” ผู้ศึกษาได้กำหนด
ขอบเขตการศึกษาดังนี้ ได้แก่ ขอบเขตด้านพื้นที่ ขอบเขตด้านประชากร และขอบเขตด้านเวลา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาในครั้งนี้ใช้พื้นที่ในการศึกษา คือ เขตกรุงเทพมหานคร

2. ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาคั้งนี้มีประชากรผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป

3. ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาคั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือน เมษายน 2560 – พฤษภาคม 2560

2. วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
(Qualitative research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้สูงอายุจำนวน 16 คน โดยใช้การบันทึกข้อมูล
ภาคสนามเพื่อบันทึกข้อมูลทั่วไปประกอบการวิเคราะห์ โดยใช้ iPhone6s บันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์และถอดข้อมูล
เสียงที่ได้ให้อยู่ในรูปแบบของข้อความและสร้างแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างปลายเปิด เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจในการ
เลือกรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อสะท้อนมุมมองรูปแบบการ
ท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของ
ข้อมูล โดยแบ่งเป็น

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบความ
ถูกต้องข้อมูลนั้นจะต้องตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่งได้แก่ เวลา หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ สถานที่
หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ บุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิม
หรือไม่

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย คือ การตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนได้ข้อมูลต่างกันอย่างไร โดยเปลี่ยนตัวผู้สังเกต แทนที่จะใช้ผู้วิจัยคนเดียวสังเกตโดยตลอด เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือดีกว่าการมีผู้วิจัยเพียงคนเดียว

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี คือ ถ้าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด (สุภางค์ จันทวานิช .2553, หน้า 128-130)

3. ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร” ด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึกเพื่อศึกษาถึงการให้ความหมายและทำความเข้าใจถึงรูปแบบการท่องเที่ยว รวมทั้งปัญหาในการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุโดยผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดังนี้

1. รูปแบบและลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร

1.1 ลักษณะสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้สูงอายุมีความสนใจในประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากท้องถิ่นของตนเอง เดินทางเพื่อไปเรียนรู้วิถีชีวิตและหาประสบการณ์ใหม่ สถานที่ส่วนใหญ่ที่ผู้สูงอายุมักจะเดินทางไปคือ วัด โบราณสถาน ตลาดน้ำต่างๆ เพื่อชื่นชมสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรมและศิลปะโบราณ สักการบูชาเพื่อเสริมสิริมงคลให้แก่ตนเองและลูกหลาน เรียนรู้ ร่วมกิจกรรมในวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น การกินอยู่ของชุมชนต่างๆ ที่แตกต่างกัน พระธาตุ ดอยสุเทพ วัดอู๋มอญ เพื่อสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทำร่มบ่อสร้าง เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง จังหวัดเชียงใหม่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ชื่นชมวิถีชีวิตของคนในสมัยก่อน ดูสินค้าหัตถกรรมมากมาย พระราชินีเวศน์มฤคทายวัน จังหวัดเพชรบุรี เพื่อชมสถาปัตยกรรมแบบไทยประยุกต์ ปราสาทหินวัดพู นครเวียงจันทน์ ประเทศลาว ที่มีซากสถาปัตยกรรม และปราสาทหินใจ มีสถาปัตยกรรมที่สร้างจากไม้โดยไม่ใช้ตะปูทั้งหมด เทศกาลดอกซากุระบาน เป็นเวลาแห่งการเฉลิมฉลองอย่างรื่นเริงได้ต้นซากุระ ถือเป็นวัฒนธรรมสืบทอด ที่ครอบครัวและญาติมิตรจะมาร่วมปิกนิก ร้องเพลงเต้นรำ อย่างสนุกสนาน ครั้นแครง เพื่อชื่นชมความสวยงามของธรรมชาติ ประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

1.2 รูปแบบการเดินทางและผู้ร่วมเดินทาง สสำรวจพบว่า ผู้สูงอายุมักจะเดินทางด้วยรถส่วนตัวและไปกับสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง โดยมีเหตุผลว่า มีความคุ้นเคยและรู้สึกปลอดภัย สบายใจ มีความสนิทสนมที่สั่งสมมานานทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกสนุกสนาน เกิดความเป็นกันเองมากกว่าการไปเที่ยวกับกรุ๊ปทัวร์ และการเดินทางแบบนี้มีความสะดวกสบายทั้งในด้านของการเดินทางหรือสามารถเดินทางไปในแต่ละสถานที่ได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ และถ้าเป็นเดินทางกับเพื่อนมักจะเดินทางโดยการเหมารถตู้เพื่อความสะดวกสบายในเรื่องของการเดินทางและเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ แทนที่จะนั่งรถตู้โดยสารทั่วไป แต่ถ้าหากเป็นการเดินทางท่องเที่ยวในระยะไกล เช่น จังหวัดเชียงใหม่ หาดใหญ่ หรือการเดินทางไปต่างประเทศ ผู้สูงอายุจะเลือกเดินทางโดยเครื่องบิน เพราะรวดเร็ว ประหยัดเวลาและมีความสะดวกสบายมากกว่า และสำหรับผู้สูงอายุที่มีสถานะโสด มักจะเดินทางท่องเที่ยวพร้อมกับกลุ่มเพื่อนที่มีความประสงค์ โดยอาจจะเดินทางด้วยรถส่วนตัว เหมารถตู้ หรือใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวที่จัดทัวร์เพื่อความสะดวกสบายและง่ายต่อการเดินทาง

1.3 ช่วงเวลาและระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยว พบว่า ระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยวจะแตกต่างกันไปตามสถานที่และผู้ร่วมเดินทาง ส่วนใหญ่มักจะเดินทางกันในช่วงเทศกาล หรือวันหยุดยาว เช่น เทศกาลปีใหม่ในเดือนมกราคม เทศกาลสงกรานต์ในเดือนเมษายน วันหยุดนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ ที่หยุดติดต่อกันประมาณ 3-5 วัน โดยให้เหตุผลว่า เป็นเวลาที่ทุกคนในครอบครัวมีเวลาว่างจากการทำงาน ว่างจากการเรียนจึงและพร้อมที่จะเดินทางพร้อมหน้าพร้อมตากัน และมักจะใช้เวลาการท่องเที่ยวทั้งแบบ 1 วันแบบไปกลับ และการท่องเที่ยวแบบค้างแรมใช้เวลาประมาณ 4-5 วันเนื่องจากวันหยุดหรือเวลาว่างของลูกหลานมีจำกัดไม่สามารถไปได้นาน

1.4 แหล่งที่มาของรายได้ ปัจจุบันผู้สูงอายุส่วนมากยังคงมีรายได้ในแต่ละเดือนจากการประกอบอาชีพด้วยตนเองอยู่ เช่น การทำธุรกิจส่วนตัว เช่น เปิดร้านเสริมสวย ร้านกาแฟ ร้านขายของ ร้านขายอุปกรณ์ต่างๆ ผู้สูงอายุบางคนอาจจะได้รับเงินในแต่ละเดือนจากการทำงานของลูกหลาน หรือเงินบำนาญจากที่เคยได้ประกอบอาชีพทางราชการ โดยรายได้ของผู้สูงอายุนั้นยังคงมีความต่อเนื่อง เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปทำให้ผู้สูงอายุต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้นและเมื่อมีเวลารว่างจากการทำงาน ผู้สูงอายุมักจะนิยมเดินทางท่องเที่ยวกับสมาชิกในครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน

1.5 งบประมาณในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง จากการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักเป็นผู้ที่เกษียณอายุแล้ว จึงมีเงินจากการทำงานของลูกหลานที่ให้อำนาจในแต่ละเดือนหรือจากการประกอบธุรกิจส่วนตัว ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง ดังนั้นในส่วนของค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวจะมีจำนวนประมาณ 5,000 – 15,000 บาท ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ร่วมเดินทางของครอบครัวว่ามีกี่คน และจำนวนวันในการเดินทาง โดยผู้สูงอายุที่เดินทางไปท่องเที่ยวกับครอบครัวจะเสียค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อย เพราะค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ลูกหลานจะเป็นผู้ออกให้ เช่น ค่าน้ำมัน ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าธรรมเนียมเข้าชมสถานที่ต่าง ๆ หากเป็นผู้สูงอายุที่เดินทางคนเดียวหรือเดินทางกับกลุ่มเพื่อน ส่วนใหญ่จะออกค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวไม่เกิน 2000 บาทต่อครั้ง เพราะจะใช้แค่วันของการบริจาคนและค่าใช้จ่ายส่วนตัวเท่านั้น เช่น เงินทำบุญ และค่าซื้อของฝาก

1.6 ความรู้สึกหลังจากการเดินทางไปท่องเที่ยว ส่วนใหญ่พบว่า มีความรู้สึกสบายใจ ได้พักผ่อน มีความรู้และประสบการณ์ในการเดินทาง มีสติ มีแรงในการทำงาน และได้สร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวหรือเพื่อนให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น

1.7 ด้านการรับรู้ข้อมูลและข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยว โดยส่วนมากผู้สูงอายุจะได้รับข้อมูลต่าง ๆ จากครอบครัว ลูกหลาน กลุ่มเพื่อน หรือการหาข้อมูลการท่องเที่ยวด้วยตนเอง เช่น ได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการหาข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ก ฟันทิป โดยจะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว เส้นทางทางด้านทาง สภาพอากาศ สถานที่พัก เป็นต้น

2. ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่พบในการเดินทางเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

2.1 การเดินทาง หากผู้สูงอายุเป็นผู้ขับรถด้วยตัวเองปัญหาที่พบคือ สภาพร่างกายที่ไม่พร้อมเหมือนในอดีต ปัญหาทั้งด้านสายตา การมองป้ายบอกทาง หรือไฟสัญญาณจราจรที่เป็นไปอย่างไม่ราบรื่น ปัญหาการปวดเมื่อยตามร่างกายและไขข้อ ร่างกายอ่อนล้าจึงไม่สามารถขับในระยะทางไกลได้ ทำให้ต้องหยุดพักบ่อยๆ แต่หากว่าผู้สูงอายุไม่ได้ขับรถเองปัญหาที่พบก็คือ เกิดอาการเมารถ เวียนหัว เป็นต้น

2.2 ป้ายบอกทางและระบบนำทาง สำหรับการเดินทางท่องเที่ยวโดยใช้รถยนต์นั้นปัญหาคือ ป้ายบอกทางไม่ชัดเจน ตัวหนังสืออ่านยาก สร้างความสับสนให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

2.3 ช่วงเวลาในการเดินทาง ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะเดินทางท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดยาว หรือช่วงเทศกาลมักจะเดินทางไปท่องเที่ยวกับครอบครัวเป็นจำนวนมาก โดยปัญหาหลักที่พบ คือ การจราจรติดขัดทำให้ใช้เวลามากกว่าปกติในการเดินทางไปยังที่หมาย และเมื่อถึงที่หมายปัญหาอีกอย่างก็คือ หาที่จอดรถได้ยาก ยิ่งถ้าหากสถานที่นั้นมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับก็จะทำให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่อื่น ๆ ก่อให้เกิดอีกปัญหาหนึ่งก็คือ การขึ้นราคาค่าธรรมเนียมในการเข้าสถานที่ต่างๆ ราคาอาหารและเครื่องดื่มด้วย อีกทั้งปัญหาความแออัดเบียดเสียดของผู้คนที่มาท่องเที่ยวส่งผลให้บริการบริเวณดังกล่าวไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ และเนื่องจากสภาวะร่างกายที่อาจจะไม่พร้อม ประกอบกับสถานที่ส่วนใหญ่เป็นสถานที่เก่าแก่ จึงทำให้ไม่ค่อยมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุเท่าไรนัก เช่น ไม่มีที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุ ทางลาด ราวจับบันได ราวจับในห้องน้ำ ป้ายสัญลักษณ์ ห้องน้ำ วีลแชร์ และศาลาที่นั่งพักมีจำนวนไม่พอสอดคล้องกับจำนวนผู้สูงอายุ

2.4 ความสะอาด เป็นปัญหาหลักที่มักจะพบ เช่น ความสะอาดในบริเวณสถานที่ที่เกิดจากจำนวนถังขยะมีไม่พอสอดคล้องกับปริมาณขยะของนักท่องเที่ยว และความสะอาดภายในห้องน้ำ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรพัฒนาในเรื่องของความสะอาดและเพิ่มจำนวนถังขยะให้มากขึ้น

4. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร” สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. รูปแบบและลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความสนใจในการท่องเที่ยวในเรื่องประเพณีและวัฒนธรรมใหม่ๆ จะเดินทางไปท่องเที่ยวที่ วัด โบราณสถาน ตลาดน้ำต่างๆ เพื่อชื่นชมศิลปะ ร่วมกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรม การกินอยู่ของคนท้องถิ่น สักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเสริมสิริมงคลให้แก่ตนเอง และลูกหลาน โดยจะนิยมท่องเที่ยวกับครอบครัวมากกว่ามากกว่าไปกับกรุ๊ปทัวร์ สถานที่ที่ผู้สูงอายุมักจะเดินทางไปท่องเที่ยวในประเทศได้แก่ ภาคเหนือ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (มนัสสินี บุญมีศรีสง่า: 2557) ซึ่งสถานที่ที่ผู้สูงอายุเลือกเดินทางไปท่องเที่ยวมากที่สุดได้แก่ ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ และเชียงราย โดยให้เหตุผลว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยวครั้งเดียวสามารถได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวครบรูปแบบ เนื่องจากในภาคเหนือของประเทศไทยนั้น มีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่มากมาย เช่น วัดวาอารามที่เก่าแก่แต่ยังคงความสวยงามอยู่พร้อมให้ผู้สูงอายุได้เข้าไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งยังมีประเพณีและวัฒนธรรมพื้นเมืองต่าง ๆ ของภาคเหนือที่ยังคงมีให้เห็นอยู่ มีการเดินทางที่สะดวก รวมถึงอากาศบริสุทธิ์ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความผ่อนคลาย ลดการตึงเครียดที่เกิดจากการทำงานและสภาพแวดล้อมรอบตัวต่างๆ ทำให้ผู้สูงอายุเห็นว่าแม้จะต้องเดินทางระยะไกลแต่คุ้มค่าที่จะเดินทางไปท่องเที่ยว แต่ผู้สูงอายุจะไม่ค่อยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศ โดยให้เหตุผลว่าใช้เวลาและค่าใช้จ่ายที่สูง

2. เหตุผลที่ผู้สูงอายุตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า การออกเดินทางท่องเที่ยวเพราะต้องการหาประสบการณ์ ความใหม่ ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพวรรณ พรหมเพ็ญ (2558: 27) ได้มีการศึกษาเรื่องเหตุผลที่ผู้สูงอายุตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวจากงานวิจัย กล่าวว่าต้องการเดินทางท่องเที่ยวเพราะต้องการหาประสบการณ์ใหม่ๆ ที่สามารถเปลี่ยนทัศนคติในการท่องเที่ยวได้ เป็นการกระชับความสัมพันธ์ของช่วงวัยที่แตกต่างกันระหว่างตนเองและบุตรหลาน การเดินทางท่องเที่ยวร่วมกัน ได้ใช้เวลาว่างร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวทำให้เกิดความเข้าใจในวัยที่แตกต่างและยอมรับในความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้นจากการพูดคุยกันระหว่างการเดินทาง และยังต้องการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ลดความตึงเครียด ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไปมาหาสู่ลูกหลาน ญาติพี่น้อง

3. ระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยว

จากผลการวิจัยพบว่าในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ผู้สูงอายุมีการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศ 3-4 ครั้งต่อปี ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของวันหยุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดทางร่างกาย เนื่องจากผู้สูงอายุมักจะมีโรคประจำตัว เช่น ความดันโลหิต เบาหวาน โรคหัวใจ เป็นต้น ทำให้มีระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยวลดน้อยลง การเดินทางในแต่ละครั้งจะอยู่ที่ประมาณ 4-5 วัน จำนวนสมาชิกเดินทางไปด้วยประมาณ 4-6 คน เป็นบุคคลในครอบครัว ญาติมิตร เนื่องจากมีความใกล้ชิดสนิทสนม ทำให้รู้สึกสบายใจและปลอดภัย ลดความเกรงใจในเรื่องต่างๆ โดยจะไม่ค่อยได้เดินทางไปท่องเที่ยวในต่างประเทศด้วยเหตุผลในเรื่องของระยะทางที่ไกล ใช้เวลาในการเดินทางนานทำให้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ช่วงเวลาว่างของลูกหลานไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทางท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายต่อคนค่อนข้างสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ (จันทร์จิตร เจริญศิริ : 2555) ได้มี

การศึกษาเรื่องระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยว จากงานวิจัย กล่าวว่า นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุส่วนใหญ่นิยมเดินทางกับครอบครัว มักใช้เวลาในการท่องเที่ยวประมาณ 4-5 วัน ไม่นานเกินไปเนื่องจากสภาพร่างกายไม่อำนวยและมีความเป็นห่วงบ้าน

4. ด้านการเตรียมพร้อมก่อนการเดินทางท่องเที่ยว

ก่อนการออกเดินทางไปยังสถานที่ที่กำหนด ผู้สูงอายุจะตรวจสอบสภาพภูมิอากาศ วิธีการเดินทางกับลูกหลาน เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและเตรียมตัว เตรียมของที่ใช้ในการเดินทาง เช่น เสื้อผ้าที่เหมาะสมกับสภาพอากาศ ยารักษาโรคประจำตัว เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (มนัสสินี บุญมีศรีสง่า : 2557) ได้มีการศึกษาในเรื่องด้านการเตรียมพร้อมก่อนการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จากงานวิจัย กล่าวว่า ผู้สูงอายุมักจะสอบถามข้อมูลจากคนใกล้ชิด เช่น คนในครอบครัว กลุ่มเพื่อน โดยคนภายในครอบครัวจะเป็นผู้เตรียมยาและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกให้

5. ด้านการเดินทาง

ผู้สูงอายุส่วนมากจะเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว และมีการขับรถด้วยตนเองแต่หากว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยวในระยะทางไกล บุตรหลานจะสลับกันขับรถด้วย และจะมีการเช่ารถตู้ หากมีผู้เดินทางจำนวนมาก เพื่อลดความเหน็ดเหนื่อยจากการขับรถของลูกหลานและตนเอง ที่ผู้สูงอายุเลือกเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวก็เพราะว่า ต้องการความสะดวกสบายในการเดินทาง ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาเข้าชมสถานที่ต่างๆ ผู้สูงอายุสามารถเดินทางและแวะพักรถในจุดต่างๆ ได้อย่างอิสระเมื่อเกิดความเมื่อยล้า อีกทางเลือกหนึ่งที่ผู้สูงอายุเลือกใช้ในการเดินทางก็คือ เครื่องบิน เพราะมีความรวดเร็ว สะดวกสบายยังช่วยลดระยะเวลาในการเดินทางได้ด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรจบพร สุมนรัตน์กุล (2554: 123) ได้มีการศึกษาเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จากงานวิจัย กล่าวว่า พาหนะที่นักท่องเที่ยวใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดกรุงเทพมหานคร คือ รถยนต์ส่วนตัว

6. ด้านสถานที่พัก

จากการศึกษาพบว่า สถานที่พักที่ผู้สูงอายุเข้าไปใช้บริการส่วนมากจะเป็นสถานที่ที่ลูกหลานเลือกมาให้ โดยดูจากความเหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น สิ่งอำนวยความสะดวก ระยะทางระหว่างที่พักกับสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งโรงแรมระดับ 3-5 ดาว จะเป็นตัวเลือกในอันดับต้นๆ ที่ลูกหลานเลือกให้กับผู้สูงอายุ เนื่องจากโรงแรม 3-5 ดาว จะมีการให้บริการที่ดี มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน เช่น วิลแชร์ มีราวจับสำหรับผู้สูงอายุภายในห้องน้ำ มีแสงสว่างตามทางเดินเพียงพอ เพียงมีคุณภาพไม่เหม็นหรือไม่แข็งจนเกินไป เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Ananth, DeMicco, Moreo และ Howey : 1992) พบว่านักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จากโรงแรมมากกว่าคนในช่วงอายุต่ำกว่า เช่น ราวจับในห้องน้ำ แสงสว่างที่เพียงพอ บริเวณต่างๆ ภายในโรงแรมมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยดูแลไม่ห่างเหิน

7. ด้านทัศนคติการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ

พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย เพราะผู้สูงอายุเห็นว่าสถานที่ในประเทศนั้นมีความสวยงามทั้งด้านสถานที่ และสิ่งก่อสร้าง เหมาะแก่การพักผ่อนและเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ แต่ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีจำนวนมากขึ้น ทำให้ปริมาณของขยะตามสถานที่ท่องเที่ยวนั้นเพิ่มตามไปด้วย จำนวนถึงขยะไม่เพียงพอต่อความต้องการทำให้นักท่องเที่ยวทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง อีกทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีเจ้าหน้าที่ดูแลควบคุมเรื่องความสะอาดไม่เพียงพอ ผลที่ตามมาคือสถานที่ท่องเที่ยวสกปรก สภาพแวดล้อมเสียหาย ส่งกลิ่นไม่พึงประสงค์ ด้านการรักษาความปลอดภัยทางรัฐบาลควรมีการจัดตำรวจเวรยามแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ มนัสสินี อินทจักร (2552: 29) ที่ได้ศึกษาด้านทัศนคติของผู้สูงอายุ จากงานวิจัย กล่าวว่ารัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญในเรื่องของความปลอดภัยจากการโจรกรรมต่าง ๆ เช่น วิ่งราว กรีดหรือล้วงกระเป๋า

8. ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการเดินทางท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า การเดินทางของผู้สูงอายุในส่วนใหญ่เป็นช่วงเทศกาล หรือวันหยุดยาว จึงทำให้พบปัญหาหลักๆ คือ ปัญหาด้านการจราจรติดขัด หาที่จอดรถได้ยาก ปัญหาความแออัดเบียดเสียดของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เนื่องจากพื้นที่ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุได้ ป้ายบอกทางด้านถนนหรือภายในสถานที่ต่างๆ ก็มีขนาดเล็กสังเกตได้ไม่ชัดเจน ราคาอาหารและเครื่องดื่มที่มีการขึ้นราคาในช่วงเทศกาล ปัญหาจากสภาพร่างกายของผู้สูงอายุเองที่ไม่พร้อมเหมือนในอดีต ปวดเมื่อยอ่อนล้าง่าย ทำให้ต้องหยุดพักบ่อยๆ เสียเวลาในการท่องเที่ยวและสุดท้ายปัญหาด้านความสะดวกสบายในเรื่องของห้องน้ำ และพื้นที่ในบริเวณรอบๆสถานที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรจบพร สุมนรัตน์กุล (2554: 123) ได้มีการศึกษาปัญหาด้านความสะดวกสบาย จากงานวิจัย กล่าวว่าควรปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบให้สะอาดสวยงาม มีการกำจัดขยะให้ถูกลักษณะ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ปัญหาที่พบในการเดินทางท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดยาวหรือเทศกาลนั้น จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปทางเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาทางการจราจรติดขัด ดังนั้นควรศึกษาเส้นทางการเดินทางและวางแผนในเรื่องของการเดินทางอย่างละเอียดก่อนออกเดินทางเพื่อลดปัญหาการเสียเวลาในการเดินทาง

1.2 การเดินทางทุกครั้งควรเตรียมความพร้อมในส่วนของการรักษาโรคประจำตัว เพราะในช่วงเทศกาลหรือวันหยุดยาว จะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ดังนั้นอาจก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆของผู้สูงอายุ รวมไปถึงอาการป่วย เช่น เป็นลม จะได้รับการเบื้องต้นได้ทันเวลา

1.3 สถานประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ได้มากขึ้น

1.4 การเสนอขาย ผู้ประกอบการสถานที่ท่องเที่ยวควรมุ่งเน้นในด้านของการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวผ่านอินเทอร์เน็ต การโฆษณาผ่านทางโทรทัศน์และวารสารการท่องเที่ยวเป็นหลัก เนื่องจากผู้สูงอายุในปัจจุบันมีความสามารถในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อสืบค้นข้อมูลมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกผู้สูงอายุ เช่น ราวจับในห้องน้ำและทางขึ้นบันได ทางลาดสำหรับรถวีลแชร์ ปุ่มกดฉุกเฉินในห้องน้ำ

2.2 ป้ายบอกทางไปแหล่งท่องเที่ยวควรทำให้ชัดเจน การบอกทางเล็กๆต่างๆ ขนาดตัวหนังสือเพื่อเพิ่มความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

2.3 จัดทำป้ายบอกข้อมูล รายละเอียดและประวัติของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึกอีกทางหนึ่งแก่แหล่งท่องเที่ยว

2.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาในเรื่องของความสะดวกสบายและเพิ่มจำนวนถังขยะให้มากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาในครั้งต่อไปควรขยายกลุ่มตัวอย่างการศึกษาไปยังจังหวัดต่างๆ นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เป็นผู้สูงอายุเพื่อให้มุมมองที่หลากหลายและแตกต่างของรูปแบบและความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

5. เอกสารอ้างอิง

[1] จันทร์จิตร เจริญศิริ. (2555). แผนงานวิจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนแบบ slow tourism สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- [2] นพวรรณ พรหมเพ็ญ. (2558). การศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ. มหาวิทยาลัยนเรศวร
- [3] บรรจบพร สุมนรัตน์กุล. (2544). ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดกาญจนบุรี. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [4] ภราเดช พยัฆวิเชียร. 2559, “การท่องเที่ยวผู้สูงอายุ...โอกาสและความพร้อมของไทย,
<http://www.manager.co.th/iBizChannel/ViewNews.aspx?NewsID=960000001108> [10 พฤษภาคม 2560].
- [5] มนัสสินี บุญมีศรีสง่า. (2557). รูปแบบการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร. สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [6] มนัสสินี อินทจักร. 2552. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวญี่ปุ่น. http://www.ttresearch.org/home/images/2552_1/09.pdf. [5 เมษายน 2560].
- [7] มนัสสินี บุญมีศรีสง่า. (2557). รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของผู้สูงอายุในจังหวัดกาญจนบุรี. สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [8] สมยศ วัฒนากมลชัย และ เขียวลักษณ์ ยิ้มอ่อน. 2553. นักท่องเที่ยวสูงอายุ: กลุ่มเป้าหมายที่มีศักยภาพสำหรับธุรกิจการท่องเที่ยว. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- [9] สุภางค์ จันทวานิช. 2553. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [10] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2557. การสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย.
<http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/elderlyworkFullReport57-1.pdf>
 [15 มีนาคม 2560].
- [11] Ananth, DeMicco, Moreo, Howey. 1992. The Role of the Hospitality Industry.